

 BUTLLETÍ DEL

CENTRE EXCURSIONISTA

DE CATALUNYA

ANY X

NOVEMBRE DE 1900

N.º 70

VESPELLA

La sola etimologia d'aquesta paraula ja'ns indica que Vespella ha d'esser una població molt antiga y probablement de fundació romana.

Les seves cases escalonades y distribuïdes en espiral al voltant d'un pujolet cònic a uns 150 metres damunt del nivell del mar, d'ampla base, completament aïslat menys per Tramontana, aont un suau coll o escotadura l'uneix a un petit turó, vistes y contemplades per on se vulgui, li donen l'aspecte d'un gegantí pessebre, imprimint-li la seva situació encinglerada una fesomia tant interessant y pintoresca, que crida tot seguit l'atenció de l'excursionista y l'atreu a apropar-s'hi, mogut per la curiositat y per la confiança de que allí dalt ha de trobar quelcom de bo y profitós a les seves investigacions.

Aquest fou, donchs, el motiu que'ns hi portà, en companyia del nostre benvolgut amic y consoci, n'Angel Galofré, el dia 5 de Juliol prop passat.

Emprenguérem la via de Salomó, que, desde Rodonyà, és el camí més indicat; y, travessada als 8 kilòmetres la línia del carril, agafant a mà dreta, férem cap a la Riera de Vespella, aixuta quasi sempre, fòra de les tongades de fortes pluges (que termina al pont de La Riera, aon conflueix ab una altra, procedent de La Nou), quina direcció seguirem fins a topar, 2 kilòmetres avall, un corriol a mà

dreta que, costejant la montanya y algun troç de conreu, en 2 kilòmetres més ens portà al cim de Vespella. Total de recorregut, 12 kilòmetres.

Volguérem aprofitar aquesta ocasió pera examinar, encara que *de visu*, la constitució geològica dels terrenos que trepitjaríem en aquest curt trajecte.

No cal dir que, tret de les fondalades, quines terres deuen llur origen a l'acumul de detritus de les roques properes o llunyanes que hi han depositat les corrents y a residus orgànichs distints, tots els terrenos compresos entre Rodonyà y Salomó pertanyen a la *formació cretàica*, dominant en la part alta del primer el *senònich* (creta blanca), y en el segon y els seus voltants les argiles y algun banch de calça areniscosa.

Tirant avall, seguint la riera y ja en el terme de Vespella, prop d'un mas conegut per Mas de l'Aluja, apareix el *neocònich* característich en capes gaire bé verticals, que's distribueixen a una banda y altra del camí, veyent-se, més amunt de la masia, a l'esquerra, cobertes per la *calça triàsica*, y a la dreta pel *cretàcich superior*, el qual ens acompanya sèns interrupció fins arran del poble, en quin punt ses inclinades capes se'ns amaguen, començant pel N., pera posar-nos de manifest els típichs y abundosos jassos *miocènichs* que'l cobreixen fins molt enllà, y damunt dels quals està sentat el poble. Aquests estrats terciaris ofereixen una lleugera inclinació de N. a S., y pel mateix costat de les cases estan tallats boy verticalment en tot el seu gruix, a excepció de la capa inferior, notable exemplar de *roca falúnica*, que en part se conserva per la banda de Tramontana, contribuint a la formació de l'escotadura o coll de que no fa gaire hem parlat.

Les capes que en aquest indret sosté'l *fàlum* consisteixen en una nombrosa serie d'estrats de finíssima arena no molt atapaïda que serveix de sepultura a un sèns fi de fòssils. Els més baixos estan tenyits d'un color d'ocre brut, y els superiors són grisenchs y sostenen una forta clapa d'arenisca calcària compacta.

Aquests sediments, trencats aquí y desapareguts en

gran part pel constant treball de disgregació, erosió y tal volta per remots trastorns geològichs, se reprodueixen tot seguit a Ponent, a l'altra part d'un estret xaragall, guardant perfecte paralelisme, inclinació y concordancia ab els interiors; com també se'ls observa a Tramontana, ab idèntiques circumstancies, detras de l'escotadura a que dóna lloch la falla d'arenisca calça y de l'arena. A la part de Mitjorn, 6 kilòmetres avall, travessats els extensos terrenos d'aluvió de La Riera y de Ferran, se'ls veu reaparèixer a Tamarit y en el turonet de Sant Joan, desde aon, tirant més amunt, se'ns manifesten en gran escala comprenent una ampla faixa que segueix, ab més o menys interrupcions, la conca del Gayà fins sota Puigtinyós, límit que creyem septentrional dels nostres terrenos miocènichs, de la mateixa manera que considerem a Vespella com el seu límit oriental.

Entre'ls fòssils recullits en aquesta excursió figuren alguns exemplars de *terebràtula*, un *bulimus* y el fragment d'una *trigonia*, procedents del *cretàcich inferior*, y restos de *pèctens*, de *janires* y de diferents varietats d'*ostreas* arreplegats en el *miocènich*.

El nombre d'edificis que circunden aquesta especie de cúpula terciaria arriba a 20, inclosa l'iglesia parroquial. Algunes cases són deshabitades y n'hi ha també de derruïdes. Són conceptuats com casals principals a cal Virgili y a cal Secretari. Forma, además, part de la població una barriada de 20 cases que hi ha al dessota del cingle, 1 kilòmetre a Mitjorn, coneguda pels Masos, y un aixam de masies, de les quals citarem, com a més notables, Mas d'en Mestre, La Plana, Mas Gatell, Manou, Mas d'en Noy, Mas de l'Aluja, Mas d'en Blanch, Mas Cadernal, Molí paperer y Molí d'en Fortuny.

No compta ab altres vies de comunicació que camins de carro y de ferradura, alguns d'ells poch menys que intransitables; però té molt prop les estacions de ferro-carril següents: Salomó, 4 kilòmetres al NE.; Pobla de Montornès, 4 kilòmetres al SE., y La Riera, 5 kilòmetres al S.

Damunt de la closca de calça grossera que corona a

Vespella s'hi veuen les despulles d'un antich castell. Un dels seus compartiments, la presó, se manté intacta y conserva encara, per estrany que sigui, una robusta reixa de ferro. Entre aquestes runes, es noten dugues classes de construccions, una de reduida, aparentment molt remota, que atribuim al temps de la dominació romana, y una altra de més gran y espayosa, d'aspecte més modern y que conceptuem de l'època de la reconquesta. Alguns edificis a redós del castell, que pertanyen an aquesta darrera època, se coneix que li eren anexes, principalment la Casa Comunal, el Portal d'entrada al recinte, que conserva troços de mur al seu costat, y l'iglesia.

An aquesta, que hi condueix un accidentat y laberíntich camí, s'entra desde'l peu de les runes del castell, per un estret y llarch corredor que termina en una porxada coberta ab un encavallat y el seu sostre corresponent; dependencia que està destinada a chor. Ve a continuació'l portalet d'ingrés, que és de pedra picada y de punt rodó.

L'iglesia, que ab senzilla amabilitat ens féu seguir el senyor rector, mossèn Eugeni Soldevila, és petita en extrem, per esser la mateixa antiga capella-oratori del castell, reformada. Consta d'una sola nau d'estil romànich ab aditament posterior de capelletes laterals y chor. És pintada de fresch, molt ben cuidada y enginyosament aprofitats els compartiments utilitzats per baptisteri y sagristia. Conté tres retaules antichs, essent notabilíssims un que representa l'imatge de Sant Antoni de Padua y un altre la Presentació. Hi ha també alguna imatge moderna, quin treball esculptòrich és irreprotxable. Té un campanaret d'espaldanya ab dugues campanes.

Desde l'iglesia, una porteta lateral ens porta a una llarga y estreta escala de pedra que's té de baixar ab molt de seny y que, tocant a una dependencia de casa'l senyor secretari, ens conducix a la rectoria, travessat un xamós y reduit jardí.

El fossar, d'esquifida capacitat y mancat de condicions higièniques, és tocant a l'iglesia, a mà dreta. Hi vegeta un alterós y secular xipré.

En una de les habitacions del senyor secretari vegérem, penjat a la paret, un quadro que representa Sant Miquel Arcàngel pintat sobre fusta d'alzina, tant expressiu, tant proporcionat y de colors tant adequats y ben conservats, que'l considerem com una joia artística. Ens semblaria que és obra del segle XVI.

Farem notar que algunes cases de darrera y sota l'iglesia estan tan atrevidament edificades arran de la cinglera, que esglaya'l considerar solament com llurs habitants tenen valor pera desafiar aquell constant perill. Sort que, en alguns punts, una robusta muralla'ls serveix un xich de salvaguarda.

La parroquia de Vespella és rural, relativament moderna y bastant mancada de documents. Celebra la seva festa major per Sant Miquel, el seu patró, a 29 de Setembre, única diada anyal en que's reuneixen allí dalt bona part de masienchs que, entre any, per raó de la distancia, compleixen ab els preceptes religiosos en altres parroquies que tenen més properes. És per demés fer constar que, per aital diada, les típiques gralles armonisen tant les festes religioses com les profanes. Algun any que altre també s'hi aixeca allí un bon envelat.

Vespella té Ajuntament propi y Jutjat municipal, sostenint una escola d'abdós sexes que està al càrrech d'una professora.

Per assumptes sanitaris, aquells habitants generalment se serveixen del senyor metge de La Riera; però la major part de masies, disseminades com són, estan aconductades ab altres senyors metges de poblacions més aprop seu.

Tant per sa situació topogràfica com per la disposició geològica del terreno, ja's comprèn al primer cop de vista que la part alta de la població té d'estar forçosament mancada d'aigua viva, servint-se, per lo tant, d'aquest indispensable element a benefici de cisternes, basses y diferents depòsits de tota mena aon s'hi arrepleguen les aigües pluvials.

Ben a l'inrevés succeïa per la banda de Ponent, puix ademés de les aigües del Gayà, que'aprofiten com a força

motriu, entre altres, el Molí paperer y el Molí d'en Fortuny, compta ab riques fonts de bona aigua y terretes de regadiu; y a la part de Mitjorn, en la fèrtil planura de terres que envolten als Masos, s'hi veuen algunes cinies y bastants pous, de la mateixa manera que en la major part de masies.

A excepció de l'industria farinera y la de paper a que's dediquen, respectivament, els dos molins damunt esmentats, no té la població altre *modus vivendi* que l'agricultura y la cria de bestiar, essent les cullites més importants les del vi y garrofes, seguint després d'aquestes les de cereals y oli. La del vi, com per tot arreu, se troba ara molt mermada per raó de la filoxera; però no passa lo mateix respecte a la de garrofes, puix el garrofer, degut a les condicions climatològiques y convenient exposició, viu allí en sa regió natural y no ha experimentat, fins ara, cap seria malaltia parasitaria.

A l'hisenda del Mas d'en Noy s'explota, no obstant, encara que en petita escala, una guixera (sulfat de calç). Podrien esser objecte d'explotació altres depòsits d'aquest mineral que existeixen en aquells entorns, com també algun banch d'argila calcària que's descobreix en les immediacions del Mas Gasell, d'on potser s'extrauria una quantitat no despreciable de *ciment*.

Respecte a coves, encara que n'hi ha algunes de naturals, bastant grans, en forma de bauma, en el túronet que té la població a Tramontana y d'altres artificials buidades en els banchs d'arena, és tant poca la seva importancia, que no caldria sisquera esmentar-les.

Les Coves roges, al peu del riu y a 2 kilòmetres a Ponent; y la Cova del Manou a 6 kilòmetres al NE., són molt notables, majorment aquesta última per lo que atany a la proto-historia; més creyem excusat parlar-ne ara per haver-nos-en ocupat ja detingudament en els treballs espeleològichs que tenim publicats.

El conjunt de la població consta aproximadament de 50 fochs ab uns 225 habitants, pertanyent en l'actualitat a la provincia de Tarragona, quina capital té a 16 kilòme-

tres al SO., y al partit judicial del Vendrell, que cau 25 kilòmetres a Llevant.

A pesar d'esser tant poch densa la seva població, el terme de Vespella ocupa encara una regular superfície, estant enclavat entre Salomó, a Tramontana; La Nou y la Pobla de Montornès, a Llevant; La Riera, a Migdia, y el Catllar y Renau, a Ponent; arribant els seus confins, per aquest costat, fins al riu Gayà.

Trobant-se, donchs, a sol-ixent del Gayà, y suposant esser aquest riu l'antiga linia divisoria del baix Panadès y y el *Camp de Tarragona*, sembla que Vespella hauria de correspondre a la primera de dites comarques naturals, y ab més motiu, per quan el partit del Vendrell (baix Panadès) agafa quasi tots els pobles de la conca llevantina del Gayà, desde Altafulla a Santes Creus; però, donada la rara coincidencia de que Vilarrodona y Rodonyà, encara que situats en aquesta banda del riu (y quins habitants s'han cregut sempre esser del Camp per entendre que la Rubiola és per aquest costat el límit comarcal), formen part del partit judicial de Valls, ens carrega de dubtes respecte a la veritable demarcació d'abdugues comarques, dubtes que convindria aclarir pera'l pervindre, y que nosaltres ja hauriem fet si haguessim tingut a la mà, com molts, medis fàcils pera regirar arxius y beure en primeres fonts.

Desde dalt del replànet aon estan situades les runes de l'antich castell de Vespella, se domina un accidentat panorama que, si bé no és notable per la seva extensió, no és gens desagradable a la vista, y ha de considerar-se de no despreciable importancia històrica pels fets que, tant en temps remots com en èpoques relativament modernes, han tingut de desenrotllar-se dins del seu perímetre y en els seus voltants.

Mirant a Mig-dia se'ns ofereix, en últim terme, una ampla y llarga faixa de mar, ab quin horitzó's confon, a l'extrem dret, la silueta de Tamarit y les seves derruïdes y antiquíssimes fortificacions; y més ençà, pel mateix costat, se destaca la toça que fan les runes del castell y la capella

de Santa Margarida, ab el planer poble de La Riera, que tenen al davant. A l'esquerra, prop de la platja, se'ns dibuixa la pulcra vila de Torredembarra ab el seu superb castell senyorial al N. y la blanca barriada de Clarà a Llevant; y més terra endins, al mateix indret, s'ovira part de la Pobla de Montornès ab els restos del castell d'aquest nom y la seva capella, que encara's conserva en bon estat y és objecte de bastanta devoció.

La torta linia de serralades que s'alcen a l'altre costat de la riera de Vespella'ns estreny el camp visual per la banda de sol-ixent; però, rebaixat gradualment aquest obstacle en direcció NE., se'ns aixampla altra volta de manera que'ns deixa veure ab tota claretat, allà lluny y en un nivell molt superior, la cordillera de Montmell ab el seu derruit castell y, tirant al N., el pich de Montagut; més ençà's veu Rodonyà ab els dos castells, el senyorial y el de Mas Matheu; y, ja més aprop, la torra de Monferri, el poble de Salomó y algunes escampades masies, tantant, per fi, aquesta especie de clos, pel NO. y O., una serie d'ondulacions montanyoses que en gradació descendent van a perdre-s, per detras de Tamarit, entre les ones del mar.

Admesa, per lo tant, la situació més o menys estratègica de Vespella, no cal esforçar-nos gaire pera convençens dels molts serveis que podia haver prestat en l'antigor, ja sia durant la dominació romana, ja en els temps de la reconquesta, estant sempre a l'aguait, els ulls fits a l'extens troç de mar que domina, pera descobrir y vigilar el moviment de les flotes enemigues així que espiés la seva entrada en aquelles aigües, y donar-ne prompte avís a les fortificacions veïnes, col·locades, cabalment, respecte d'ella, a menor alcanç òptich y, per lo tant, en condicions més perilloses, a fi de que's poguessin preparar ab més prestesa pera l'atach o pera la defensa, segons fos més convenient, ajudant-les y prenent-hi en aquests casos la seva part activa corresponent.

Hem de creure que en les escomeses per l'interior també hi desempenyaria'l seu paper, per quant les seves

posicions, tret de la banda de NO., eren invulnerables per tots cantons, majorment comptant ab els elements de guerra ofensius que's coneixien en la data a que fem referència. No endebades li aplicarien els seus fundadors el diminutiu de *Vespa*.

Aquesta població, per espay de llarchs anys, formà part del senyoriu dels marquesos de Farraz, quins dominis arribaven fins a l'Argilaga y al Catllar, anant-hi, ademés, compresos els castells de Santa Margarida y de Montornès ab els seus respectius territoris.

S'assegura, apoyant-se en documents més o menys autèntichs, que en el segle XIV, en temps d'en Pere III *lo Ceremoniós* o *del Punyalet*, els marquesos de Farraz residien dalt de Vespella, ocupant dos germans seus els castells de Santa Margarida y de Montornès respectivament, realisant-se llavors, obrant de comú acord els tres germans, senyalats fets d'armes en aquelles encontrades durant les lluites intestines que temerariament s'esdevingueren y sofocaren en aquell gloriós regnat; més no poguent respondre de la certesa d'aitals fets per no haver-nos sigut possible disposar dels aludits documents, transcrivim solament aquesta noticia per via de curiositat y sense fer-hi cap comentari.

Pera acabar aquesta tasca donarem compte d'un sagrant combat que tingueren de presenciar els pacífichs habitants de Vespella en la matinada d'un dia del més d'Agost de 1875, sostingut entre les forces carlistes manades pel cabecilla Canastré y els miquelets d'Altafulla y la Torredembarra. Abduques parts litigants se bateren ab singular valor y heroisme, arribant a entaular-se una terrible y esgarrifosa lluita còs a còs que feya indecisa la victòria, fins que, per últim, sia degut a un moviment estratègich dels carlins molt encertat y a temps, sia per una mala intel·ligencia entre'ls miquelets, acabaren aquests per sucumbir, perdent la major part de la força entre morts, ferits y presoners; pujant el nombre dels primers, si les cròniques no menteixen, a 28. Les perdues dels carlins se conta que consistiren en tres morts y alguns ferits.

Veus-aquí un altre màgich exemple dels resultats que porten les discordies entre catalans, mogudes y atissades per gent forastera.

Aquests són els principals datos que, ab més bona voluntat que coneixements, poguérem arreplegar d'un poble que tal volta enclou en les seves mudes y trinxades runes, pàgines glorioses de l'història de nostra may prou ben estimada terra, y que avuy en dia és ab prou feines un oblidat llogaret del quarter de Catalunya motejat ab el nom de *provincia de Tarragona*.

PAU TEIXIDOR

LA CONSERVACIÓ DE LES BELLESES NATURALS DE LES MONTANYES

Les montanyes són el sosteniment de les planes, qual superfície productiva augmenten y a les que a poch a poch van proveint de terra; y acumulant l'aigua de la pluja la distribueixen regularment per medi de les fonts, rieres, rius, llachs, etc.

Pròdigues en productes que ofereixen espontaniament a l'home, són ben bé rebost, arsenal y magatzem per quants a llur sombra viuen.

Veritables barreres naturals limiten les encontrades y, constituïdes en fites colossals, serveixen de guia certa per tots els indrets de la plana, que sense elles fóra monòtona y abrumadora.

Resguart dels vents, del sol, de les inundacions y dels miasmes palúdichs, provoquen la pluja y les nevades, temperant la xardor de la plana.

Però més que sosteniment de les terres, distribuïdores d'aigües, depòsits d'immensos tresors, barreres eternes y suavisadores de la temperatura, hem de considerar les montanyes com fonts permanents de bellesa.

Aquesta bellesa l'admirarem lo mateix en el macís im-

posant de les montanyes projectant una gran extesa de sombra y fent contrast ab la transparencia del cel, que emergint sobtadament llur cim d'entre la misteriosa boira que les volta y esborra llurs contorns, que en llurs innumbrables detalls de cingles y roques despreses, grutes y cascates, torrenteres y fondalades, llachs y boscos y mil y mil més d'altres. Y a més de tanta cosa bella, molt més bella que a la plana aon la vista s'hi pert, y l'aigua corre sense fer remor y al caminant no li estan reservades gaires sorpreses, hi ha'l goig de pujar y baixar la montanya y d'arribar a dalt; unes vegades pera gosar l'espectacle més grandíós que hi ha a la naturalesa, como és un dilatat panorama, y altres vegades pel gust de guanyar l'altura, de vèncer lo difícil, de salvar lo arriscat; que aixís s'educa y s'ajuda a dominar la voluntat. Y aquesta pot esser l'única raó de moltes ascensions d'interès nul pera la ciencia, desproveïdes d'atractius pera l'artista y plenes d'inconvenients y perills pera l'excursionista.

¡Ab quin goig se puja la montanya que no portá encara'l segell de la civilització, que és naturalesa verge, feréstega o apacible, però naturalesa al fi; ab els seus boscos impenetrables, camins tortuosos, corrents d'aigua cristal·lina y torrenteres cobertes de guirnaldes de flors selvàtiques! Y ¡ab quina pena'l sentiment contempla una immensa tallada de roca pera explotar una pedrera, una grossa socavada de terra pera instalar-hi una rajoleria, una xemeneya que fumeja entre les espesses copes dels arbres o una corrent d'aigua encongida entre dos parets paraleles, tota bruta y infecte!

Naturalment que un no pot deixar-se portar per la sensibleria, perquè per sobre de tot hi ha la lley de la necessitat; més una cosa és la conseqüència inevitable de la lluita per la vida y l'altra la profanació inútil de la bellesa, la falta absoluta de gust, que és lley humana y en sa part més noble.

No'ns sabriem pas declarar enemichs en general dels carrils funiculars y de cremallera que en breu temps porten a dalt de tot d'una montanya elevada, fent accessible

a tot-hom una pendent tremenda y invitant a gosar d'un esplèndid panorama. Més confessem ab pena que'ns sap greu aquesta profusió de vies-fèrrees dretes, que trenquen els boscos y fan perdre l'encant de la montanya; semblant-nos el torniquet de pas, una cosa aixís com un jou inicuo que'l desagraiment humà posa a una de les coses més hermoses de la creació.

Respectuosos davant del dret, reconeixem com un dels primordials el de propietat; més, pera nosaltres, considerem abusiú el de molts que s'han comprat un cim de montanya y l'han tancada instalant-hi al mig una miranda pera poder disfrutar sols, exclusivament sols una vista magnífica. Horroritza pensar que l'aire y el sol poguessin esser susceptibles d'apropriació per part de gent tant egoista.

Amants de la montanya, veyem ab gust que allí vagin a regenerar-se una temporadeta a l'any els que tot el resto'l passen a ciutat; més prou vegades no hem pogut dissimular la pena que'ns fan certes *villas* pretencioses, que desentonen, que desdiuen de la terra que les sustenta y de l'ambient que les volta y que no són més que un testimoni dels millons y del mal gust de llurs amos. Mal gust que s'extrema encara en les poblacions montanyenques de moda, aont els carrers no s'atenen als accidents topogràfics y estan fets com a la plana sense poguer-hi anar carruatges, tenint tots els inconvenients de ciutat sense cap ventatja del camp.

Aficionats a les excursions, comprenem la ventatja que reporta al-fi de la jornada trobar-se ab un punt de refugi aont hi hagi bon llit y bona taula. Més d'això a trobar-se en plena naturalesa rústica ab un hotel de *boulevard*, servit per criats ab frach y ab tots aquells convencionalismes que un refinament de bon gust fa sols tolerables a les grans ciutats, hi ha gran distancia.

No gaire amichs dels anuncis, que un se'ls troba per tot arreu, en la montanya'ns causen horror y ens fan girar la cara ab fàstich al considerar que un no pot arribar a concentrar-se may, perquè fins quan un fuig del bullici

de la gent y s'assenta en una roca lluny de poblat s'exposa a trobar-se ab un avís de xacolata, midó o sarsaparrilla.

Partidari decidit de tot avenç en l'agricultura y especialment de la protecció dispensada als arbres, ens sorprenen sempre desagradablement, a l'anar per la montanya, aquells boscos d'arbres arrengherats com en l'avinguda d'una capital, ab soques totes paraleles, d'igual gruix, sense una fulla seca per terra. Quina monotonia! No'ns sembla que allí s'hagi de sentir cantar el rossinyol o fantasiant que hi hagi de veure un rotllo de nimfes ballant a l'estil d'un quadro d'en Corot, sinó que s'hi hagi de celebrar una festa d'aquelles insípides de cort.

Desitjosos de contemplar tot lo notable que una montanya conté, algunes vegades hauriem preferit no haver pogut passar per la vora d'un cingle, per no veure un aditament inacabable de baranes pesades, que'l tallen bruscament o l'enlletgeixen d'un modo deplorable. Y al referir-nos a la barana ho fem extensiu a unes escales incrustades a un pas difícil o a una roca del mig d'una cascata, que desvirtuen considerablement els atractius naturals.

Quan anem, donchs, a la montanya volem contemplar y assaborir lo que n'és característich: paisatge, vestits, costums, llengua, música, menjars, en una paraula, tot. Prefereixo, donchs, quan soch a les altures, extasiar-me davant la silueta capritxosa d'una serralada, veure'l vestit airós dels habitants, un ball primitiu, tractar d'interpretar el llenguatge que'm parlen, sentir una senzilla melodia tocada ab la cornamusa o fer un esmorzar frugal a l'estil de la terra, que veure un apilotament de cases com las en que vivim, uns vestits com els que portem, per bons que siguin; un ball de parelles com els de les nostres tertulies, un discurs d'un orador parlamentari, una peça de concert, mal que sigui d'en Beethoven o un dinar d'un restaurant de primer ordre.

Aixís es, per lo tant, que desitgem ab tot anhel que's miri ab més amor la montanya y que se li conservin les seves belleses, a qual efecte s'hauria de tenir en compte com a mides de primera necessitat:

1.er La repoblació dels boscos, que és l'ornament principal de les montanyes y lligant la terra impedeixen que les grans pluges s'emportin les terres de conreu.

2.^{on} La restitució de la flora y fauna propries, excepte naturalment les espècies perjudicials; allunyant en lo possible la substitució sistemàtica d'espècies exòtiques, que hi escauen poch y no hi prosperen apenes.

3.er Impulsar les obres reconegudes d'utilitat pública, més fent-les adequades al caràcter de la montanya y de l'encontrada.

4.^t Procurar, per part dels ministeris d'Obres Públiques, Diputacions y Municipis, la conservació de les coses notables que les montanyes continguessin que fossin declarades de *bellesa pública*, com cascates, grutes, llachs, etcètera, y que l'acció dels agents naturals pot modificar y destruir ab el temps.

5.^t Evitar en lo possible que passi a mans d'un propietari lo que hauria d'esser de comú domini, afavorint l'adquisició comunal de montanyes, a l'objecte d'evitar els tancats d'extensions considerables y prou belles, no utilitzades sovint més que per pur entreteniment de caça.

6.^è Evitar a tota costa la desaparició de monuments, per modestos que siguin, y d'arbres, pedres o senyes pera indicar les efemèrides y tradicions de l'encontrada.

7.^è Procurar divulgar aquestes mateixes belleses, dotant a les montanyes de punts de refugi pera'ls turistes ab indicacions de panorames, camins, distancies y medis d'orientació; instalant en llocs a propòsit que fossin habitats ja, observatoris meteorològichs, per rudimentaris que siguessin.

Aixís deixariem a la naturalesa, a lo menos, el domini de les montanyes y no fórem tant ingrats ab aquestes que tant pròdigues es mostren ab nosaltres.

Les institucions muden, les generacions es succeeixen, les fronteres es cambien y fins les costes es rectificuen: les montanyes soles permaneixen com el geni secular de l'humanitat, diferenciant terres, llenguatges, costums, flora y

fauna, com protesta ferma d'aquest cosmopolitisme enervant que tot ho esborra y confon.

Mirem-les, donchs, ab agrado, ja que elles enclouen tanta bellesa; ab veneració, ja que caracterisen la nostra encontrada; ab agraiment, ja que llur aire pur y embalsamat ens allunya les cabories de l'esperit, sovint ens torren la salut y sobre tot porten en llur sí, les montanyes, la llevor preciosa de llurs fills que ha de venir a renovar la sanch empobrida per la vida febrosa y artificial d'aquests formiguers humans que'n diuen ciutats.

ROSENDO SERRA

BIBLIOGRAFIA

MITTHEILUNGEN DES DEUTSCHEN UND ÖSTERREICHISCHEN ALPENVEREINS. VIENA.

Núms. desde 15 Novembre 1899 a 31 Janer 1900.

ÖSTERREICHISCHE TOURISTEN-ZEITUNG. VIENA.

Núm. de Janer 1900.

REVUES DES PYRÉNÉES. TOULOUSE.

Novembre-Desembre. 1899.

V. *Paysages Andorrans* del Vte. Jean d'Ussel.

ALPINE JOURNAL. LONDRES.

Núms. 146-147. Novembre 1899 a Febrer 1900.

Llegeixis la llista y estats dels accidents ocorreguts en el Alps durant l'any passat, y l'article sobre l'Exposició d'Equipament d'excursionista organizada per l'*Alpin Club*.

APPALACHIA. BOSTON (Estats Units).

Núm. de Març 1900.

CLUB ALPIN FRANÇAIS. Bulletin mensuel. PARÍS.

Núms. de Novembre 1899 a Febrer 1900.

CLUB ALPIN FRANÇAIS. Section du Sud-Ouest. BORDEUS.

Núm. 46. Desembre 1899.

BULLETIN PYRÉNÉEN. *Publié avec le concours de la Section de Pau et de la Section Basque du Club Alpin Français, de la Société des excursionistes du Béarn et de la Société des touristes Ossalois.* PAU.

Núm. 16. Desembre 1889.

S'hi poden llegir notes de diverses excursions parcials per la Vall d'Aran y la d'Andorra.

BOLETÍN DE LA REAL ACADEMIA DE LA HISTORIA. MADRID.

Núms. de Janer y Febrer de 1900.

Llegeixis *Los Judíos mallorquines*, col·lecció diplomàtica desde 1247 a 1387, per Gabriel Llabrés, y *Privilegios de los hebreos mallorquines en el código Pueyo*, per Fidel Fita y Gabriel Llabrés.

CRONICA DEL CENTRE

OCTUBRE

El dia 26 va celebrar-se, seguint la costum anyal, la sessió de represa de les tasques oficials. Molts associats se reuniren y pogueren canviar impressions sobre les excursions practicades per cada hu durant l'estiu.

Va presidir-la'l Sr. Cardona. En apropiades frases obrí l'acte y tot seguit el secretari del CENTRE, Sr. Serra, donà a conèixer dos treballs literaris.

Un d'ells, de D. Cels Gomis, és una pintoresca descripció d'una festa tradicional que s'efectua a l'iglesia de Sant Esteve de Bas, el Dijous Sant, consistent en la representació d'un passatge de la Passió.

L'altre treball llegit és un aplech d'impressions rebudes ab motiu d'una excursió verificada per D. Joaquim de Gispert, desde La Junquera a les masies de Riumajor.

Abdós treballs foren aplaudits.

LO CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA sols se declara responsable de lo contingut en la *Secció Oficial* del seu BULLETÍ, deixant íntegra als respectius autors la responsabilitat dels treballs firmats.